

Hiába mondják nekünk, válasszátok külön a magányéletet a közélettől; tudjatok érzelmesek lenni, mint a német, praktikusok, mint az angol, elmések, mint a francia – költők azok, anélkül, hogy politizálnának. Írjatok úgy, hogy az elmondott mese ne legyen feltűnően magyar történet, tele a közélet lármájával; hogy tudja azt élvezni akármi nemzet szülőtte is, egyszóval: ne írjatok mindig irányregényt.

Nem lehet szót fogadnunk; lehetetlen az.

Nálunk minden életregény, minden családi dráma annyira össze van növe a nemzet közéletével, az általános bán és öröm, a történelmet alkotó közemelkedés és süllyedés minden egyes életregény alakulására oly határozott befolyással bírt mindenkor, hogy ez alaphangot semmi költő nem mellőzheti, anélkül, hogy élethűtelen vagy éppen frivol ne legyen.

Kérdezzétek meg a családi szakadások okait – közélet viszállyaira fognak visszavezetni.

Kérdezzétek meg nagy jellemek kiemelkedését, elbukását – politikai katasztrófákat fogtok találni.

Kérdezzétek meg a feldúlt életpályák viszontagságait, kérdezzétek meg az elszegényült falvak urát – a közélet kuszált viharaira utalnak vissza.

Tudakoljátok az özvegyek könnyeit, miért hullanak, az árvák sóhajait, hová repülnek; azok mind-mind országos bajokhoz fognak elvezetni.

S ha rokonszeny után vágyó kebletek egy ideálért sóhajt, férfi vagy nő eszménykép legyen az, ott is fogjátok érezni, hogy aki csupán az ábrándozónak volt ideálja, az csak félig töltötte be a szívet, s egész embernek azt ismerjük el, aki nemcsak magának élt.

Saját légkörünk ez. Ezt leheljük ki, ezt leheljük be, mint éltetőt, mint fojtót; ez keserít, ez édesít, mint a gyümölcsöt a hegyi lég, melytől a szőlő édesebb lesz, a torma pedig keserűbb, mint a csendes lapályi kertben.

Nálunk mindenki benne él a közéletben; a munkás ettől várja jobb sorsát, a kereskedő üzlete felvirágzását; a tudománynak ez ad vállára szárnyat vagy lábára láncot; a jellem ebben edződik acéllá vagy olvad salakká; ennek saját kultusza van, saját dogmái, saját költészete és különösen saját divatjai.

Ki ne tudná, csak másfél évtized alatt hány politikai eszmé vált uralkodó divattá közöttünk; hány áldozatot és mily nagyokat vitt magával, *akiknél az több volt, mint divat*, s akik hívek maradtak még akkor is eszméikhez, midőn azok már kimentek a divatból?

E korszakot igyekezett visszatüntetni regényem, melynek bizonyosan számos hibái között első helyet foglalhat az, hogy több munkája volt benne az emlékezetnek, mint a képzelmi erőnek.

Ismerős alakokat egyébiránt ne keressen-e regényben az olvasó. A fényképezés szép tudomány, de nem művészet. Az életírás a historikus feladata, nem a költőé. Regényem nem élő személyeket, hanem a kort igyekezett híven visszaadni.

Pest, augusztus 18-án, 1862.

Jókai Mór